

ВПЛИВ ФАКТОРІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Балановська Т.І., к.е.н., Гозуля О.П., к.е.н., Новак О.В., к.е.н.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Обґрунтовано характер дії окремих факторів зовнішнього середовища та їх системний вплив на діяльність підприємства. Розкрито механізм формування цільової спрямованості суб'єктів господарювання під впливом макросередовища.

Character of actions of individual factors of exterior environment and their system impact on outfit actions is justified. Formation mechanism of subjects target orientation under the impact of macroenvironment.

Постановка проблеми. Проблема неузгодженості інтересів суб'єктів ринку в процесі їх господарської діяльності залишається і надалі актуальною, оскільки у прагненні в першу чергу максимізувати прибутки в короткостроковій перспективі, керівники сільськогосподарських підприємств приймають необґрунтовані рішення, які не лише шкодять даній організації в її стратегічному розвитку, а й ускладнюють процес взаємодії з суб'єктами за інтересами, підсилюючи тим самим загальну невизначеність середовища. З огляду на це, обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підприємства повинно ґрунтуватись на глибокому аналізі факторів зовнішнього середовища з урахуванням характеру їх дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даному напрямку проводилися дослідження вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема О.Д. Гудзинським [1], Й.С. Завадським [2], М.П. Сахацьким [3], Р.А. Фатхутдіновим [4] та іншими. Їхні наукові висновки розкривають важливі організаційні, методологічні та прикладні аспекти визначеної проблеми, але потребують доповнення та узагальнення з врахуванням нинішніх умов функціонування господарюючих суб'єктів.

Постановка завдання. Мета даного дослідження розкрити механізм впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність сільськогосподарських підприємств та розробити пропозиції щодо формування відповідної їхньої реакції при обґрунтуванні стратегії розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішній стан України можна охарактеризувати як нестабільний. Системна всепроникаюча глибинна криза охопила всі сфери соціального життя - духовну, політичну та економічну, основні причини якої розглянуто в економічній літературі.

Значення та характер деструктивного впливу змін оточення організацій розглядається науковцями по різному. Базуючись на логіці дедуктивного методу для детального вивчення середовища організації його доцільно розглядати як сукупність факторів, прояв кожного з яких має специфічні особливості. Так, Й.С. Завадський [2] поділяє оточуюче організацію середовище на два сегменти: мега-середовище та середовище задач, при цьому увага акцентується на специфіці дії кожного з них на підприємство. До факторів мега-середовища відносяться технологічний, економічний, політико-правовий, соціокультурний та міжнародний елементи.

Характер впливу міжнародного елемента в сучасних умовах підсилюється, що обумовлено процесами глобалізації. Але виділення міжнародного фактору окремим елементом є доцільним лише тоді, якщо за критерій поділу приймати масштаб середовища. При цьому також варто розглядати національний, регіональний і галузевий рівні. Такий поділ дає можливість сформува-ти загальні уявлення про окремі елементи макросередовища, але не дозволяє виявити механізм дії вказаного середовища на конкретну організацію. По причині різних масштабів господарської діяльності організацій, характер прояву впливу факторів галузевого, регіонального, національного і, навіть, міжнародного рівнів нерівнозначний та суттєво різниться. Тому вивчення міжнародного середовища слід здійснювати в контексті його опосередкованого прояву через економічну, соціокультурну, технологічну та політико-правову складові.

Як приклад впливу окремого фактору макросередовища розглянемо динаміку рівня інфляції протягом останніх років, та його вплив на господарюючих суб'єктів з різними масштабами діяльності (рис. 1). Так, інфляційні процеси, які відбувалися в Україні протягом 2006-2008 рр., мали значні негативні тенденції, що відповідним чином відобразилося на розвитку суб'єктів сільськогосподарської галузі окремо. В умовах швидких темпів зростання інфляції в країні підприємствам дуже важко пристосовуватися до швидких змін в цінах на ресурси та матеріали, які необхідні для ведення основної діяльності. Тому, незважаючи на зростання цін на власну продукцію, сільськогосподарські товаровиробники, зазвичай, не в змозі підтримувати рівень прибутковості в умовах постійного зростання витрат на здійснення господарської діяльності.

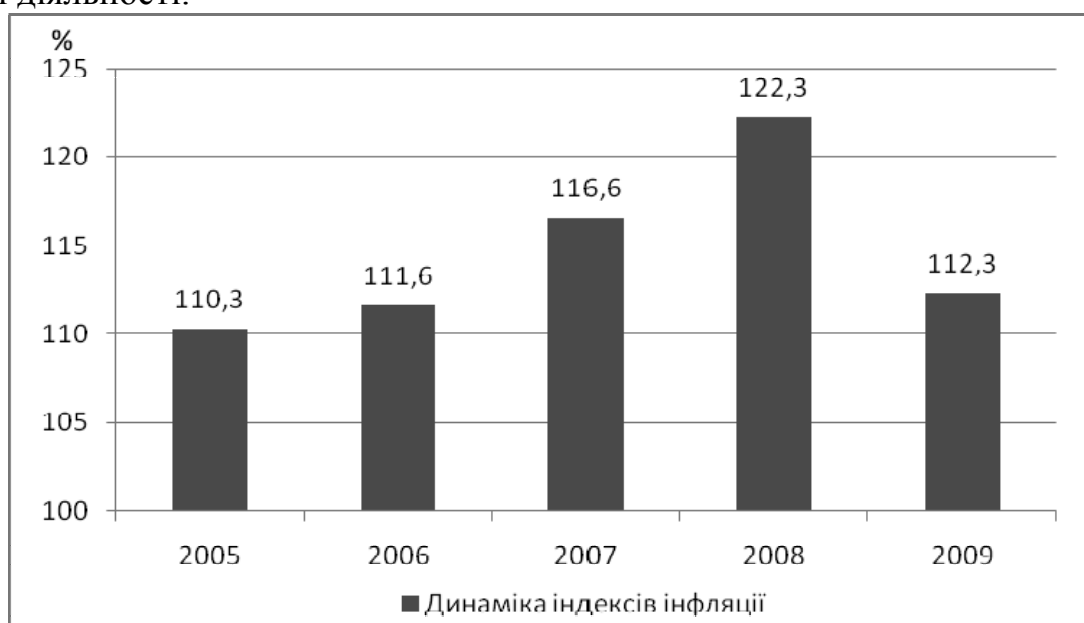

Рис. 1. Динаміка індексів інфляції в Україні

Дискусійним моментом є виділення також окремим елементом фактору «урядові установи». Науковці під зазначеним фактором узагальнюють сукупність організацій, які представляють державу на регіональному та місцевому рівнях. Проте, зважаючи на різний характер взаємодії конкретної організації з

різними урядовими установами, недоцільно об'єднувати їх в окрему групу, а доцільніше їх відносити до однієї з зазначених вище груп суб'єктів за інтересами. Візьмемо для прикладу діяльність окремих управлінь місцевої держадміністрації, які одночасно можуть виступати, і як споживачі відповідних видів ресурсів (інформаційних, матеріальних тощо), і як їх постачальники і конкуренти, при цьому виконуючи не лише функцію контролю.

Доцільність запропонованого підходу до розгляду факторів допоміжного середовища обґрунтовується можливістю аналізу взаємодії з організаціями, які не ввійшли до категорії «урядові установи» за традиційною класифікацією факторів середовища прямого впливу. Зокрема до подібних організацій можна віднести громадські об'єднання, релігійні організації, органи місцевого самоврядування тощо. Їх вплив на сьогодні є достатньо вагомим і не повинен залишатись без уваги.

Аналіз результатів анкетування, проведеного серед працівників сільськогосподарських підприємств, щодо важливості наявності та належного функціонування окремих об'єктів соціальної інфраструктури підтверджують вищезазначену позицію (табл. 1).

Таблиця 1

Результати анкетування управлінських працівників за питанням «Які з об'єктів соціальної інфраструктури населеного пункту є найважливішими для відтворення Вашого трудового потенціалу?»

Фактор (відповідь на питання)	Рівень важливості фактора					сумарний ваговий коефіцієнт	Підсумковий ранг
	на думку управлінців віком до 40 років		на думку управлінців віком більше 40 років				
	ваговий коефіцієнт	ранг	ваговий коефіцієнт	ранг			
Медичний пункт	0,070	9	0,122	2	0,096	5	
Сільська рада	0,070	8	0,114	4	0,092	7	
Магазин	0,062	10	0,121	3	0,091	8	
Наявність житла на балансі сільської ради або господарства	0,154	1	0,123	1	0,139	1	
Транспортне сполучення	0,102	4	0,100	5	0,101	4	
Середня школа	0,139	2	0,086	7	0,113	2	
Будинок культури	0,078	7	0,075	10	0,077	10	
Дитячий садок	0,130	3	0,080	9	0,105	3	
Місця для організації культурного відпочинку	0,097	5	0,085	8	0,091	9	
Комунікаційні послуги	0,096	6	0,093	6	0,094	6	

Джерело: Розраховано за даними анкет управлінських працівників сільськогосподарських підприємств Житомирської області, 2010 р.

На кон'юнктуру продовольчого ринку впливають фактори трьох взаємопов'язаних рівнів: мікрорівня - господарської ланки; метарівня - галузевих структур ринку; макрорівня - органів регулювання ринку, загальної системи ринків (рис. 2).

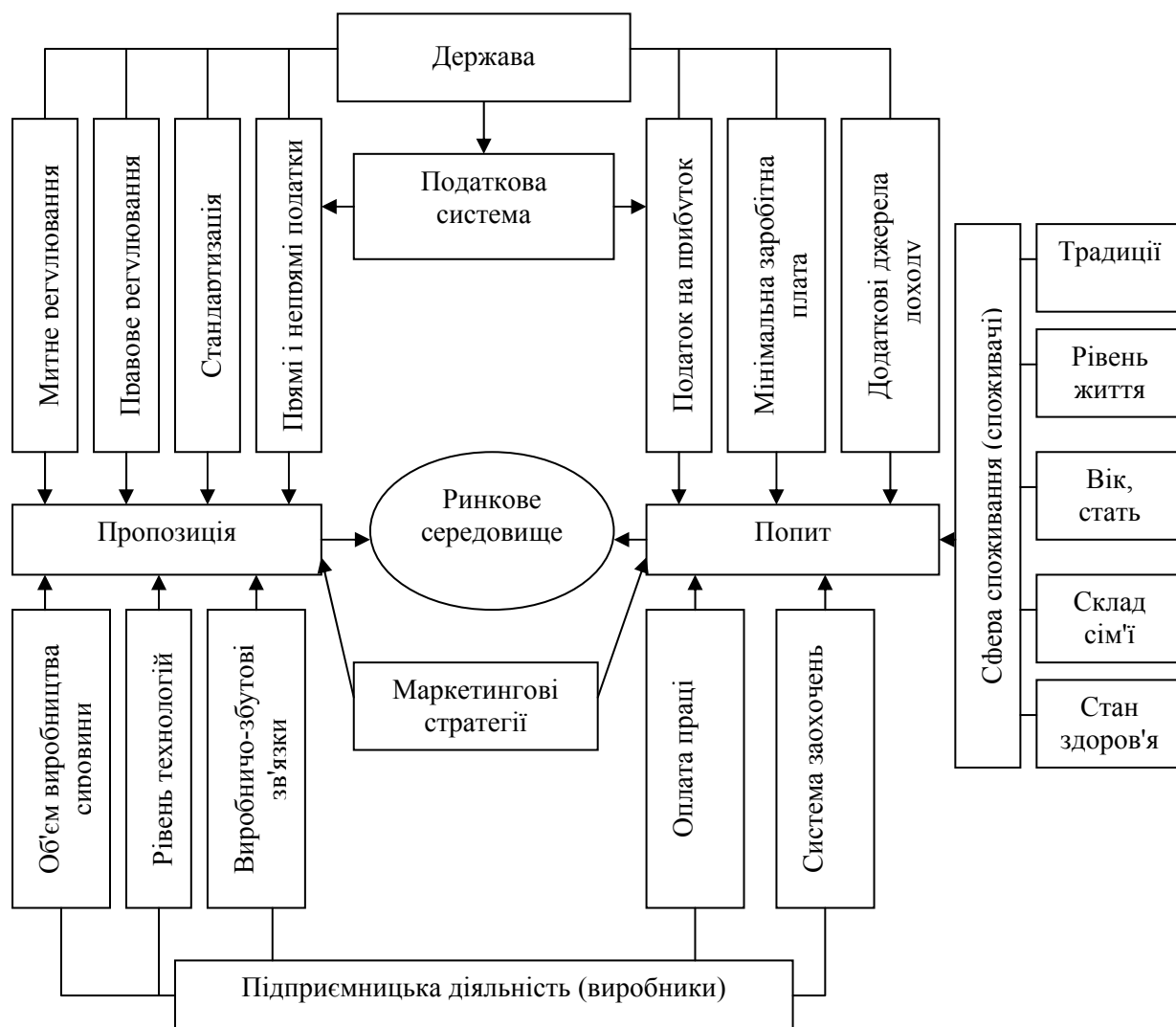

Рис. 2. Вплив факторів макросередовища на формування продовольчого ринку

Оцінюючи ситуацію, що склалася в продовольчому підкомплексі АПК в цілому, необхідно виділити основні фактори, які її визначають, а саме - залежність галузі від ефективності зв'язків між виробниками, переробниками та підприємствами, які постачають матеріально-технічні засоби; порушення традиційних зв'язків по постачанню та збуті продукції; ігнорування переваг територіальної спеціалізації та кооперації; недосконалість організації маркетингового процесу тощо. Це дозволить виявити можливості ринку й вирішити проблеми розвитку підприємства. Специфіка сучасного зовнішнього середовища полягає в тому, що всі його фактори динамічно змінюються і кожного разу по-іншому впливають на діяльність підприємства. В господарській діяльності центр прийняття управлінських рішень переноситься з аналізу внутрігосподарських можливостей на аналіз факторів зовнішнього ринкового середовища. При цьому пошук резервів підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств є однією з головних цілей такого аналізу.

Одним з основних критеріїв при прийнятті раціональних управлінських рішень щодо вибору того чи іншого ринку на основі його привабливості є усереднений показник рівня рентабельності, який відображає ринкову ситуацію у певний період часу під впливом попиту та пропозиції.

**Динаміка рівня рентабельності основних видів продукції
в сільськогосподарських підприємствах України**

Роки	Сільськогосподарська продукція												
	Вернові культури	Насіння соняш- нику	Цукрові буряки (фабричні)	Овочі відкритого грунту	Картопля	Плоди	Молоко і молочні продукти	М'ясо великої рогатої худоби	свиней	овець та кіз	птиці	Яйця	Вовна
1990	275,1	236,5	29,5	27,6	27,2	83,8	32,2	20,6	20,7	2,3	17	27,3	-2,4
2000	64,8	52,2	6,1	-1,7	14	-1,1	-6	-42,3	-44,3	-46,4	-33,2	10,6	-75,8
2005	3,1	24,3	4,8	16,1	17,8	12,7	12,2	-25	14,9	-32,1	24,9	23,5	-72,8
2006	7,4	20,7	11,1	14,8	56,2	33,5	-3,7	-38,4	-9,2	-34,3	12,1	-6,8	-78,1
2007	28,7	75,9	-11,1	14,1	24,7	8,5	13,8	-41	-27,6	-46,4	-19	9,1	-80,6
2008	16,2	20,3	7,4	10,3	5,5	13,9	4,2	-24,4	-0,1	-41,4	-9,9	13,0	-77
2009	7,3	41,4	37,0	19,1	12,9	16,2	1,4	-32,9	12,1	-31,8	-22,5	13,1	
2009 р. +, - до 1990 р.	-267,8	-195,1	7,5	-8,5	-14,3	-67,6	-30,8	-53,5	-8,6	-34,5	-39,5	-14,2	-

*Розраховано за даними Державного комітету статистики України

В таблиці 2 представлено динаміку рівня рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції, аналіз якої свідчить про вкрай нестабільну ситуацію та високий рівень ризику діяльності в даній галузі.

Даний аналіз дає підставу керівникам підприємств вищої ланки управління при формуванні стратегічних планів передбачати можливість диверсифікованого виробництва, тим самим зменшуючи рівень ризикованості та непередбачуваності сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Виходячи з вище зазначеного слід відмітити, що не дивлячись на домінуючу наукову позицію щодо необхідності врахування впливу факторів зовнішнього середовища при обґрунтуванні цілей підприємства та напрямків його розвитку, класичний підхід до класифікації факторів середовища потребує конкретизації та удосконалення. Доцільність поелементної оцінки середовища, на основі методу дедукції, не викликає сумніву, але при цьому кожен фактор повинен бути чітко окреслений. Проте в ході дослідження середовища недостатньо оцінювати лише окремі елементи. Використання індуктивного підходу дасть змогу провести комплексний аналіз оточення організації та виявити існуючі взаємозв'язки та взаємозалежності.

Література:

1. Гудзинський О.Д. Менеджмент в системі агробізнесу / Гудзинський О.Д. – К. : Урожай, 1994. – 240 с.
2. Завадський Й.С. Менеджмент / Завадський Й.С. – Т. 1. – [3 вид., доп.]. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту. — 2001. — 542 с.
3. Сахацький М.П. Управління маркетингом агроформувань // Економіка АПК, 2001, №2 С. 96-97.
4. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент : учеб. пособие / Фатхутдинов Р.А. – М. : Бизнес – школа, Интел – Синтез, 1997. – 304 с.